

ΠΟΙΚΙΛΗ ΣΤΟΑ

ΤΟΜΟΣ ΙΕ' - 1912

Φιλίατη Διεύθυνσις τῆς «Ποικίλης Στοᾶς»,

Ἡ ἐπὶ δέκα καὶ πέντε ἔτη πολύπνοος καὶ πράγματι ἐξαιρετικὴ ὕμῶν φιλολογικὴ ἐργασία δικαίως ἐθεωρεῖτο ἐθνικὴ, διότι ἡ «Ποικίλη Στοά» ἦτο πάντοτε μεστὴ σπουδαίων ἀναγνωσμάτων καὶ διὰ τῶν πολλῶν καὶ καλλιτεχνικωτάτων αὐτῆς εἰκόνων, ἀπέδιδε μίαν ἰσχυρὰν ὄθησιν καὶ ζοῆν εἰς τὴν Καλλιτεχνίαν τοῦ ἡμετέρου Ἔθνους. Μετὰ τὴν διακοπὴν τοῦ ἐν Παρισίοις Ἐθνικοῦ ἡμερολογίου τοῦ μακαρίτου **Μαρίνου Βρεττοῦ** εἶχετε πληρῶσει σπουδαιοτάτην ἔλλειψιν, δύνάμει δ' εἰπεῖν, ὅτι ἐν πολλοῖς τὸ ἔργον ἐκεῖνο ἐβελτιώσατε. Ἐγὼ αὐτὸς ἠδυνάμην νὰ συστήσω θερμῶς τὸ ὑμέτερον ἔργον πρὸς ἀνάγνωσιν, διότι οὐ μόνον περιεῖχε πολλὰς ἐνδιάφερούσας καλλιτεχνικὰς καὶ ἐπιστημονικὰς διατριβὰς, ἀλλὰ καὶ ἐγράφετο ἐν γλώσῃ καθαρᾷ καί, ὡς ἐγὼ ὀνομάζω, ἐθνικῇ. Ἐλυπήθην ὅμως σφόδρα, διότι διεκόπη ἐπὶ τινα χρόνον, ἀλλ' εἶναι παρήγορον, ὅτι ἐκ τῆς διακοπῆς ἠντλήσατε νέας δυνάμεις καὶ ἄρχεσθε νῦν νέας ἐνέλιπτος σταδιοδρομίας.

Πέποιθα, ὅτι ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς θέλει ἐπιρρῶσει τὸν Ἑμέτερον ἀξιοθαύμαστον ζῆλον διὰ γενναίας ἐνθαρρύνσεως. Νῦν, εἰ πέρ ποτε, εἶναι ἀνάγκη, ὅπως παράτρωμεν αὐτῶ καθαρὰν καὶ ὑγιᾶ τροφήν, διότι οἱ χυδαῖσταὶ ὑπὸ ἀοράτου δυνάμεως καθοδηγούμενοι καὶ ἐμψυχούμενοι βουλευόμενοι, ὅπως καταρτίψωσιν εἰς τὸν βόρρορον τῆς χυδαιότητος πῖν ὅ,τι ἡ ἡμετέρα φυλὴ ἔχει ἐρίτιμον, τὴν θηρσκαίαν, λέγω, τὴν γλώτταν καὶ τὴν Πατρίδα. Διότι διὰ τοῦ ἐκχυδαῖσμοῦ καὶ τὰ τρία ταῦτα κινδυνεύουσιν, ὡς ἐν τοῖς ἡμετέροις λόγοις πολλάκις ἐδείξαμεν.

Ἐκ τοῦ κινδύνου δοκῶμενοι ἔχομεν καθήζον, ἵνα πάντες ἐνιτχύσωμεν τὴν διάδοσιν ὥρασιότατου ἔργου, γεγραμμένου ἐν τῇ ἐθνικῇ γλώσσῃ, οἷον ὁμολογουμένως εἶναι ἡ «Ποικίλη Στοά», διότι ἄλλως οἱ χυδαῖσταὶ πολλὰς χηρηματικὰς παροχὰς διατιθέμενοι θέλουσι κατακλύσει τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν διὰ τοῦ βορβόρου τῆς χυδαιότητος.

Ἐπὶ τοιοῦτον αἰσθημάτων ἐλανόμενος πέμπω Ἑμῖν πρὸς δημοσίευσιν τὴν ὅλως ἀνέκδοτον **Περὶ Ὁμήρου** διατριβὴν μου, ἣν ἐποίησα ἐν Χίῳ κατὰ τὴν ἀνίδρωσιν τῆς προτομῆς τοῦ ἐθνικοῦ ἐργάτου **Γεωργίου Ζολώτα**. Ἐθεώρησα δὲ μεγίστην τιμὴν, ἵνα διδάξω ἐκεῖσε, ἐνθα ἐδίδαξεν ὁ μέγιστος τοῦ κόσμου διδάκταλος καὶ ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ φιλότου ταῖς Μούσαις πνεύματος διαμαρτυρηθῶ παρὰ τῇ Δασκαλοπέτρᾳ (οὕτως οἱ ἐγγχώριοι κατὰ παράδοσιν ὀνομάζουσι τὸ διδακτήριον τοῦ Ὁμήρου), κατὰ τῆς δολοφονίας καὶ τῆς καταπαράξεως τοῦ τελειοτάτου ποιητοῦ. Ἐντεῦθεν ὁμολογῶ πολλὰς χάριτας, ὅτι ἡ φιλόμουνος Χιακὴ νεολαία, οἱ εὐπατρίδοι τῆς μεγαλωνύμου νήσου, αἱ σύζυγοι καὶ αἱ θυγατέρες αὐτῶν ἐνθουσιωδῶς ἠζροῦσαντό μου ἀγωνιζόμενον πρὸς σωτηρίαν τοῦ Χίου αἰοῦδου.

Συγγαίρων καὶ πάλιν ἀπὸ καρδίας Ἑμῖν ἐπὶ τῇ ἐξακολουθήσει τοῦ ἐθνικοῦ καὶ λαμπροῦ ἔργου Σας καὶ εὐχόμενος τὰ βέλτιστα παρακαλῶ, ἵνα δεχθῆτε τὴν διαβεβαίωσιν τῆς πρὸς Ἑμῖς ἐκτιμῆσεως καὶ ἀγάτης.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ

❧ Ο ΟΜΗΡΟΣ ❧

ΕΤ' εὐλαβείας ἀνέρχομαι τόδε τὸ βήμα, ὅπως ἐκεῖθεν ὅθεν ἐδίδαξεν ὁ μέγιστος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους διδάσκαλος, ὁ ἄριστος τῶν ποιητῶν, ὅστις ἔτερψε καὶ ἐνεθουσίασε πάντας τοὺς λαοὺς καὶ πάντας τοὺς αἰῶνας, καὶ ὅστις ἐν τῷ στερεώματι τοῦ ποιητικοῦ οὐρανοῦ ὡς διφρηλάτης ἡλιος διαφωτίζει ὀλόκληρον τὸν πνευματικὸν κόσμον. Ὁ αὐτὸς δὲ ποιητὴς ὁμιάζει πρὸς τὸν πολυχεύμενον Νεῖλον, ἔστις καταρδεύει τὰς παμφόρους τῆς Αἰγύπτου πεδιάδας, διότι καὶ οὗτος εἶναι ἡ μεγάλη τῆς σοφίας δεξαμενὴ, ἐξ ἧς ἦντλησαν οἱ ποιηταὶ πάντων τῶν αἰῶνων. Ἐντεῦθεν οἱ δραματικοὶ ποιηταὶ ἐλάμβανον τὰς ὑποθέσεις αὐτῶν καὶ δὴ ὁ Μαραθωνομάχος τραγικὸς ὠνόμαζε τὰ δράματα αὐτοῦ ψυχία τῆς μεγαλοπρεποῦς τοῦ Ὀμήρου τραπέζης.

Δὲν ἦτο δὲ διδάσκαλος μόνον τῶν ποιητῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων καλλιτεχνῶν, ὡς τῶν ζωγράφων καὶ τῶν γλυπτῶν καὶ ὁ Φειδίας κατὰ τοὺς στίχους τοῦ ποιητοῦ τῆς Ἰλιάδος ἐδημιούργησε τὸν Ὀλύμπιον Δία. Οἱ νομοθέται τῶν Ἑλληνίδων πόλεων ἐπέβαλλον τῇ νεολαίᾳ, ἴνα μανθάνῃ τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη καὶ ὁ μέγιστος τῆς ἀρχαιότητος φιλόσοφος, ὁ Ἀριστοτέλης ἐν τῇ Ἰλιάδι ἐδείκνυε τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὰ πρότυπα τῆς πολεμικῆς ἀρετῆς καὶ διὰ τούτων διεπαιδαγώγει τὸν ἱστορικὸν Ἀχιλλέα, ὅστις μυριοπληθεὶς τῆς Ἀσίας πόλεις ἐξεπόρθησε καὶ ἐξεπολίτισε. Τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ἔχουσιν ἀναριθμήτους ἀρετάς, αἰτίνες ἔτερπον καὶ ἐδίδασκον τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Ἡ τῶν ἰδεῶν διαύγεια, ἡ τῆς γλώσσης ἡρεμία, ἡ μεγαλοπρέπεια καὶ ἡ δυσμίμητος χάρις, εἶναι μεγάλα ἀρετὰ τῆν Ὀμηρικὴν ποίησιν διακοσμοῦσαι. Ἡ ἀνεξάντλητος τοῦ δαιμονίου ποιητοῦ φαντασία κατέχει πλοῦσιον θησαυρὸν εἰκόνων, ἀκένωτον ταμεῖον λέξεων καὶ τοσαύτην εὐχέρειαν, ὅπως εἰκονίση οἰανδήποτε ἰδέαν, ὥστε ἡ γλῶσσα καὶ τὸ μέτρον φαίνονται δοῦλα τῆς μεγαλοφύας. Ἡ γλῶσσα αὐτοῦ εἶναι εὐπλαστος καὶ ὑγρὰ καὶ τοσαύτη ἀπλότης ἐνυπάρχει ἐν τε τῇ συντάξει καὶ τῇ συνθέσει τῶν λέξεων, ὥστε ἕκαστος ἀναγινώσκει μετὰ τοσαύτης ἡδονῆς τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη, μεθ' ὅσης διέρχεται τόπους κεκοσμημένους δι' ἐξόχων ἀρετῶν τῆς φύσεως. Ναί·

ἡ μὲν Ἰλιάς ὁμοιάζει πρὸς τὰς ὑπερυψήλους τοῦ Ὀλύμπου κορυφάς, αἵτινες ἔχουσι κρυσταλλοειδῆ πετρώματα καὶ παντοειδῆ σχήματα, ἡ δ' Ὀδύσεια εἶναι περιεφερῆς πρὸς τὴν Ὀσσαν τὴν ἔχουσαν διατριβάς παντοδαπὰς καὶ ἄλση, ἐν οἷς ἀνέρπει κισσὸς πολὺς καὶ λάσιος. Κατ' ἐξοχὴν ὁ Ὀμηρὸς διακρίνεται κατὰ τὴν γνῶσιν τῆς φύσεως καὶ τὸν βίον τῶν ἀνθρώπων, ἐξ ὧν λαμβάνει τὰς παραβολάς. Πρὸ πάντων ἡ θάλασσα μετὰ τῶν κυμάτων αὐτῆς, οἱ ἄνεμοι μετὰ τῆς κινήσεως τῶν νεφελῶν, ὁ ἀστερόεις οὐρανὸς μετὰ τῶν ὑέτων τῆς χιόνος καὶ τῶν χαλαζῶν, τῶν διατπόντων ἀστέρων, τῶν ἀστραπῶν καὶ τῶν κεραυνῶν, ἡ γῆ μετὰ τῶν δασῶν καὶ τῶν ὀρέων παρέχουσι τῷ ποιητῇ πλουσίαν ὕλην πρὸς παραβολήν. Ὁ Ὀμηρὸς ἐγίνωσκε τὴν φύσιν οὐχὶ ἐκ βιβλίων, ἀλλ' ἐκ τοῦ πραγματικοῦ κόσμου. Ἐκάστη Ὀμηρικὴ παραβολὴ εἶναι μικρὰ εἰκὼν ἐπισηπῶσα τὴν προσοχὴν διὰ τοῦ χρωματισμοῦ καὶ τῆς φυσικῆς ἀληθείας. Εἶναι δὲ λίαν παράδοσον, ὅτι καίπερ κατασκευάζων εἰκόνας παρὰ τὸν Ἀριστοτελικὸν νόμον ὅμως δὲν ἀποτυγχάνει. Κατὰ τὸν φιλόσοφον, ὅταν μὲν ἐπαινώμεν, πρέπει νὰ παραβάλωμεν πρὸς κρείσσονα, ὅταν δὲ ψέγωμεν πρὸς χείρονα. Καὶ ὅμως ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος παραβάλλει τὸν Τελαμῶνιον Αἴαντα εἰσελθόντα εἰς τὸ στράτευμα τῶν Τρῶων πρὸς ὄνον, ὅστις καίπερ τυπτόμενος διὰ τῶν δοράτων ὑπὸ τῶν Τρῶων, ὅμως δὲν ἀπεχώρει, ὡς δὲν ἀποχωρεῖ ὁ ὄνος, ὁ εἰσελθὼν εἰς ἀγρόν καὶ τυπτόμενος ὑπὸ παίδων. Τόσον εἶναι ἀληθές, ὅτι οἱ ἀριστοτέχναι δὲν ὑποβάλλονται εἰς αἰσθητικὸς νόμους, ἀλλὰ δημιουργοῦσι τούτους.

Πρὸς τοιοῦτον διδάσκαλον τίς ἠδύνατο νὰ παραβληθῆ; Τίς τῶν νεωτέρων ἔχει τὸ θάρρος, ἵνα τὰ ποιήματα αὐτοῦ ἄσῃ ἐν ὑπαίθρῳ, καὶ οὕτω διαγωνισθῆ πρὸς τὸν μειδιῶντα τῆς Ἰωνίας οὐρανόν. Διὰ τοῦτο ὁ μέγιστος τῶν Τευτόνων ποιητῶν, ὁ **Goethe**, ἐν τινι συμποσίῳ προέειπεν ὑπὲρ τοῦ **Wolf**, ὅστις ἀπήλλαξε τοὺς ποιητὰς τοῦ μεγάλου ὀνόματος τοῦ Ὀμήρου. Καὶ ὅμως τὸν μέγαν τοῦτον Ἕλληνα ποιητὴν ἡ κριτικὴ μάχαιρα ἤθελε νὰ κατασπαράξῃ εἰς μικροὺς αἰδοῦς.

Τὴν πρώτην ἀφορμὴν πρὸς ἀρνησιν τῆς προσωπικῆς τοῦ Ὀμήρου ὑπάρξεως ἔδωκαν αἱ πολλαὶ πατρίδες καὶ αἱ πολλαὶ αὐτοῦ ἐποχαί. Διότι ὁ Ἰταλὸς **Vico** παρετήρησεν, ὅτι εἰ ὁ Ὀμηρὸς ἐν διαστήματι τεσσαρῶν ἢ πέντε αἰῶνων ἐν διαφόροις πόλεσι τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου γεννᾶται, καὶ ἐκάστοτε ἐν τῷ τόπῳ τῆς γεννήσεως ἢ τῆς διατριβῆς ἢ γένεσις ἐπικῆς σχολῆς ἀκολουθεῖ, ἕκαστος ἀναγκάτως ἐξάγει τὸ συμπέρασμα, ὅτι αἱ εἰδήσεις περὶ τῆς τοῦ Ὀμήρου γεννήσεως ἐν διαφόροις τόποις καὶ διαφόροις ἐποχαῖς εἶναι εἰδήσεις τῆς ἐνάρξεως τῆς ἐπικῆς ποιήσεως ἐν τοῖς τόποις ἐκείνοις. Κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ **Vico** ἐκεῖ, ἔνθα ἐνεφανίζετο ἡ ἐπικὴ ποίησις, ἐλέγετο, ὅτι ἐγεννήθη ὁ Ὀμηρὸς.

Ἡ γνώμη ὅμως αὕτη εἶναι ἄγαν τολμηρά, διότι, ἂν ἡ Σμύρνη θεωρηθῆ ὡς πατρίς τοῦ Μαιονίδου, αἱ ἀξιώσεις πασῶν τῶν ἄλλων πόλεων τῶν ἀντιποιοιμένων τοῦ Ὀμήρου ἐξηγοῦνται. Οἱ Ἀθηναῖοι, φέρ' εἰπεῖν, ἔλεγον ἑαυτὸν πολίτην τὸν ποιητὴν τῆς Ἰλιάδος, εἰ οὗτοι τὴν Σμύρνην ἀπέκτισαν. Τὰ αὐτὰ δικαιώματα προὔβαλλον καὶ οἱ Κυμαῖοι, διότι κατ' ἄλλην παράδοσιν ἡ πόλις αὐτῶν ἦτο μητρόπολις τῆς Σμύρνης. Οἱ δὲ

Ἰῆται ἔλεγον τὸν ποιητὴν ἑαυτὸν πολίτην, διότι ἐν τῇ νήσῳ αὐτῶν ὑπῆρχεν ὁ τάφος τούτου. Σπουδαιότερα δικαιώματα ἐπὶ τοῦ Ὀμήρου ἔχει ἡ Χίος, διότι ὁ μὲν Σιμωνίδης ὀνομάζει τὸν ποιητὴν **Χίον ἄνδρα**, ὁ δὲ Θεόκριτος **Χίον ἀοιδὸν** καὶ ἐν τῷ Ὀμηρικῷ ὕμνῳ εἰς Ἀπόλλωνα λέγεται, ὅτι ὁ τυφλὸς ἀοιδὸς **οἰκεῖ ἐν τῇ παιπαλοέσῃ Χίῳ**. Ἀλλ' οἱ πλείστοι τῶν φιλολόγων ἀποφαίνονται, ὅτι ταῦτα λέγονται, διότι ὁ Ὀμηρος ἐν τῇ Χίῳ ὤκει καὶ οὐχὶ διότι ἐνταῦθα ἐγεννήθη. Σπουδαιότατη δ' ἀπόδειξις ὑπὲρ τῆς Χίου εἶναι, ὅτι ὁ ἥλιος ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσιν ἀνατέλλει ἐκ τῆς θαλάσσης καὶ οὐχὶ ἐκ τῆς ξηρᾶς. Πῶς λοιπὸν εἶναι δυνατόν νὰ ὑποτεθῆ, ὅτι ἡ Σμύρνη ἦτο πατρίς τοῦ ποιητοῦ, ἀφ' οὗ ἐν ταύτῃ ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου γίνεται ἐκ τῆς χέρσου; Ἐπειδὴ ὅμως αἱ πλείστοι παραδόσεις τὴν Σμύρνην πατρίδα αὐτοῦ λέγουσι, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν, ὅτι ὁ ποιητὴς εἶπε περὶ τοῦ διφρηλατοῦντος Φοῖβου ἐκ τοῦ τόπου τῆς διδασκαλίας αὐτοῦ. Κατ' ἐμὲ δὲ κριτὴν ὁ τόπος, ἐν ᾧ τις ἐμπνέεται καὶ διδάσκει, δὲν ἔχει μικρότερα δικαιώματα τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως. Ἐν τῇ Χίῳ ὑπῆρχε τὸ καλούμενον **Ὀμήρειον**, ὅπερ κατὰ τὸν ἐμὸν διδάσκαλον Βοϊκχιον ἦτο ὁ τόπος τῆς συναθροίσεως τῶν Ὀμηριδῶν. Οὗτοι κατὰ τὴν γνώμην τῶν φιλολόγων εἶλκον τὸ γένος ἐκ τοῦ Ὀμήρου καὶ τὸ κατ' ἀρχὰς ἦσαν ἀοῖδοί. Ἀφ' ὅτου δ' ὅμως ἐξέλιπεν ἡ ποιητικὴ αὐτῶν γονιμότης, ἐγένοντο ραψῳδοὶ ἄδοντες τὰ ἔπη τοῦ Μαιονίδου.

Οὐ μόνον αἱ πολλαὶ πατρίδες, ἀλλὰ καὶ αἱ πολλαὶ χρονολογίαι συνεβάλλοντο πρὸς ἀναίρεσιν τῆς προσωπικῆς τοῦ Ὀμήρου υπάρξεως. Ἐχομεν δὲ πλείστας τοιαύτας, αἵτινες ἀρχόμεναι ἀπὸ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου καταλήγουσιν εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν Ὀλυμπιάδων, δηλ. ἀμφιπαλαντεύονται ἐν διαστήματι πέντε αἰῶνων. Ἀλλ' αὐταὶ οὐδένα δισταγμὸν ἐμβάλλουσι, διότι εἶναι εἰκασίαι τῶν φιλολογούντων. Οἱ σύγχρονοι τοῦ Ὀμήρου καὶ εἰ ἤθελον, δὲν ἠδύναντο νὰ παραδώσωσι τοῖς μεταγενεστέροις τὸν χρόνον τῆς γεννήσεως, διότι οὔτε ληξιαρχικὰ βιβλία εἶχον οὔτε χρονολογικὴν ἀφειτηρίαν, ἀλλ' ἠρίθμουν μόνον **κατὰ γενεὰς μερόπων ἀνθρώπων**. Μετὰ πολλοὺς δ' αἰῶνας ἡ ἀρχὴ τῶν Ὀλυμπιάδων ὠρίσθη ὡς χρονολογικὴ ἀφειτηρία. Ἀφ' οὗ λοιπὸν αἱ πολλαὶ χρονολογίαι ἀπορρέουσι ἐξ εἰκασιῶν, τοιαύτην δύνανται νὰ ποιήσωσι καὶ οἱ νεώτεροι, εἴτινες εἰκασαν, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἐδίδασκεν ἐν τῇ ὑμετέρᾳ νήσῳ ὀκτακόσια περὶ τοῦ ἔτη π. Χ.

Δὲν δύναται μὲν νὰ τεθῆ πρωϊαίτερον, διότι οἱ Ἴωνες ἀπέκρησαν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν ἕνα αἰῶνα μετὰ τὰ Τρωϊκὰ· ἔπρεπε δὲ νὰ παρέλθῃ πολὺς χρόνος, μέχρις ὅτου ἀκμάσῃ ἡ ἐπικὴ ποίησις, διότι ἐκ τῆς μητροπόλεως μόνον τοὺς μύθους καὶ μικρὰ ἴσως ἄσματα παρέλαβον. Δὲν δύναται δὲ νὰ τεθῆ καὶ πολὺ βραδύτερον, διότι ὁ τοῦ Τρωϊκοῦ πολέμου μῦθος ἐν τῷ στόματι τῶν Ἰώνων σκοτιζέται καὶ μαραίνεται καὶ εἰς τὰ ἔθιμα αὐτῶν εἰσδύεται Ἀσιατικὴ ἀδρότης καὶ πολυτέλεια, ὧν ἴχνη ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσι δὲν ὑπάρχουσι. Πρὸς τὴν γνώμην ταύτην διαφωνεῖ ὁ μέγιστος τῶν στρατηγῶν τῶν νεωτέρων χρόνων, ὁ Ναπολέων, ὅστις ἐν Ἀγία Ἐλένη ἔγραψεν, ὅτι ὁ Ὀμηρος ἦτο σύγχρονος τῶν Τρωϊκῶν καὶ δὴ ἀνήκε τοῖς πολεμισταῖς, διότι ἐναργέστατα περιγράφει τὰς μάχας.

Τῶν μαχῶν βεβαίως ἄριστος κριτὴς εἶναι ὁ μέγας στρατηγός, ἀλλ' ὑπομνησκομεν ἡμεῖς οἱ φιλολογοῦντες, ὅτι δὲν ἦτο ἀνάγκη, ἵνα ὁ Ὅμηρος ἴδῃ αὐτὸν τὸν Τρωικὸν πόλεμον, ὅπως περιγράψῃ αὐτὸν ἐναργῶς, καθόσον πρὸς τὸν ποιητικὸν σκοπὸν ἤρκει ἡ θέα καὶ ἄλλου πολέμου, ὡς ὁ Σοφοκλῆς περιγράφει σαφῶς τὸν ἐν Θήβαις λοιμὸν, ὃν δὲν εἶδεν, ἀλλ' εἶδε τὸν ἐν Ἀθήναις. Δὲν δυνάμεθα δὲ νὰ δεχθῶμεν τὴν γνώμην τοῦ μεγάλου ἀνδρός, διότι αὐτὸς ὁ Ὅμηρος τίθησιν ἑαυτὸν μετὰ τὰ Τρωϊκά· διότι λέγει, ὅτι ὁ Διομήδης λαβὼν λίθον, ὃν ἐκ τῶν συγχρόνων τοῦ ποιητοῦ δύο ἄνδρες δὲν δύνανται νὰ κομίσωσι, καὶ βαλὼν τοῦτον ἔθραυσε τὴν κοτύλην τοῦ Αἰνείου. Ὁρμᾶται δ' ὁ ποιητὴς ἐκ τῆς γνώμης τῶν ἀνθρώπων, καθ' ἣν οἱ ἀρχαιότεροι εἶχον μείζονας δυνάμεις.

Οἱ ἀρχαῖοι πλὴν τῆς πατρίδος καὶ τῆς χρονολογίας διεφώνουν καὶ ὡς πρὸς τὴν ἐτυμολογίαν τοῦ ὀνόματος τοῦ ποιητοῦ, διότι οἱ μὲν παρῆγον ἐκ τοῦ *δημεῖν*, οἱ δ' ἐκ τοῦ οὐσιαστικοῦ *δημος* καὶ ἄλλοι ἐκ τοῦ μὴ ὄραν, δηλ. μὴ-ὄρος καὶ κατὰ μετάθεσιν Ὅμηρος. Οὐχὶ δ' ἀπιθάνως ἐγένετο ἡ εἰκασία, ὅτι οἱ ἐτυμολογοῦντες ἐτύφλωσαν τὸν ποιητὴν χάριν τοῦ ὀνόματος. Δὲν δύνανται δὲ νὰ θεωρηθῇ ἐκ γενετῆς τυφλός, καὶ ἂν ὑποτεθῇ τοιοῦτος, διότι ἀπεικονίζει ἐναργέστατα τὸν αἰσθητικὸν κόσμον, ὅπερ προὔποτίθησιν οὐ μόνον ἀνοικτοὺς ὀφθαλμοὺς, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ὀξύδερκειαν. Οἱ ἀρχαῖοι πλὴν τῆς Ἰλιάδος καὶ τῆς Ὀδυσσεΐας ἀπέδιδον τῷ Ὀμήρῳ καὶ ἄλλα ποιήματα, ὡς τοὺς καλουμένους Ὀμηρικοὺς ὕμνους, τὸν Μαργίτην, τὰ Κύπρια ἔπη τοῦ Στασίμου καὶ ἴσως καὶ ἄλλα τινά. Ἐντεῦθεν ὀρμώμενος ὁ χαλκέντερος *Welcker* ἐπειράθη, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι οἱ ἀρχαῖοι ἀπέδιδον τῷ Ὀμήρῳ ὀλόκληρον τὸν ἐπικὸν κύκλον καὶ διὰ τοῦτο δὲν δύνανται νὰ ἦναι πρόσωπον, ἀλλὰ μόνον ὄνομα προσηγορικὸν δηλοῦν τὸν *συναρμογέα* διαφόρων ἀσμάτων, διότι παράγει τὸ ὄνομα ἐκ τοῦ *δοῦ ἄρειν*. Ἄλλ' ἐνταῦθα ὑπάρχει γραμματικὴ δυσκολία· διότι κατὰ τὸν ἐμὸν διδάσκαλον τὸ ὄνομα ἔπρεπε νὰ ἦναι Ὅμαρος καὶ οὐχὶ Ὅμηρος.

Ἄλλ' ἡ θεωρία τοῦ *Vico* ἐμελλε νὰ παραδοθῇ εἰς λήθην, εἰμὴ κατὰ τὸ τέλος τοῦ προπαραελθόντος αἰῶνος ὁ *Wolf* διὰ τῶν Προλεγομένων αὐτοῦ ἐπειράτο, ὅπως ἀποδείξῃ, ὅτι ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Ὀμήρου ἦτο ἄγνωστος ἡ γραφὴ καὶ διὰ τὴν ἄγνωσιν ταύτης δὲν ἦτο δυνατόν νὰ παραδοθῶσι τοῖς μεταγενεστέροις οὕτω μεγάλα ἔπη, ὅσα ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδυσσεΐα. Ἄν δὲ τοῦτο ὑποτεθῇ, δὲν ἠδύναντο καὶ νὰ ποιηθῶσιν. Ἄλλ' οἱ λόγοι, ἐφ' ὧν ὁ μέγας φιλόλογος ἐρείδεται, δὲν μοι φαίνονται ἰσχυροί, διότι ἀπαιτοῦσι παρὰ τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν τὴν μινεῖαν βιβλίων, βιβλιοθηκῶν, ἐπιστολῶν, γεωγραφικῶν χαρτῶν, νομισμάτων καὶ τῶν ὁμοίων. Ἀποροῦμεν, ὅτι ὁ μέγας φιλόλογος δὲν ἀπήτησε καὶ συναλλαγματικὰς καὶ ἐπισκεπτῆρια. Λέγομεν τοῦτο, διότι διαφέρει ἡ γνῶσις τέχνης τινὸς ἀπὸ τῆς πλήρους αὐτῆς ἐφαρμογῆς. Ἄλλως καὶ οἱ ἀγωνιστὰς τῆς Ἑλληνικῆς ἐπανάστασεως, οἵτινες διῆγον βίον παρεμφερῆ πρὸς τὸν τῶν ἠρώων, δὲν ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν βιβλία καὶ βιβλιοθήκας. Ὁ *Wolf* παρέλαβε καὶ τὴν γνώμην τοῦ Γάλλου *Rousseau*, καθ' ἣν εἰ ἐπὶ τῶν Τρωϊκῶν ἦτο δυνατόν νὰ γραφῶσιν ἐπιστολαί, ἠθέ-

λομεν ἔχει τὴν Ὀδύσειαν βραχυτέραν ἢ οὐδόλως ἠδύνατο νὰ γραφῆ ἔπος τοιαύτης ὑποθέσεως· διότι μία ἢ δύο ἐπιστολαὶ τοῦ Ὀδυσσεὺς πρὸς τὴν Πηνελόπην ἤρκουσαν, ὅπως οἱ μνηστήρες μαθόντες, ὅτι οὗτος δὲν ἀπέθανε, φύγωσιν ἐκ τῶν ἀνακτόρων αὐτοῦ καὶ οὕτως ὁ ποιητὴς στερηθῆ ὕλης πρὸς ποίησιν τοῦ ἔπους αὐτοῦ. Ὁ δὲ φιλέλλην ποιητὴς καὶ φιλόλογος W. Müller εἶπεν, ὅτι, εἰ ἡ γραφὴ ἦτο γνωστὴ, ἡ Πηνελόπη καθημένη ἐν τῷ ὑπερώῳ ἠδύνατο νὰ ἀναγινώσκῃ τὸ ἄσμα καὶ δὲν εἶχεν ἀνάγκην, ἵνα καταβῆ, ὅπως τοῦτο ἀκούσῃ. Ἄλλ' αὐτὸς οὗτος λέγει ἐν ἄλλῃ σελίδι, ὅτι ἡ γραφὴ δύναται νὰ διατηρῆ τὸν λόγον, ἀλλὰ τὴν ὠδὴν φονεύει. Τὴν γνῶσιν τῆς γραφῆς ὑποστηρίζουσιν αἱ ὑπὸ τοῦ Ἡροδότου μνημονευόμεναι ἐπιγραφαὶ καὶ ἡ ἐν Νουβία ἀνακαλυφθεῖσα, ἣν ἐχάραξαν οἱ Ἕλληνες μισθοφόροι ἐπὶ τοῦ Ψαμμητίχου. Ἐπὶ πᾶσι τούτοις παρεδόθη ἡμῖν, ὅτι ὁ Λυκούργος εὐρῶν τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη παρὰ τοῖς ἐκγόνοις τοῦ Κρεοφίλου ἐκόμισε ταῦτα εἰς τὴν Σπάρτην. Εἰ ἦτο ἄγνωστος ἡ γραφὴ, πῶς ἄραγε ἐκόμισε ταῦτα; Ἴσως ἐν κεφαλαῖς ἀνθρώπων.

Κατὰ τὸν Wolf, καὶ ἂν ὑποτεθῆ ἡ γνῶσις τῆς γραφῆς, πάλιν λέγει, ὅτι δὲν ἠδύνατο νὰ γραφῶσι μακρὰ ἔπη δι' ἑλλειψίν γραφικῆς ὕλης. Ἄλλ' ὁ Ἡρόδοτος παραδίδει, ὅτι οἱ Ἴωνες ἐκ παλαιοῦ χρόνου μετεχειρίζοντο δέρματα προβάτων καὶ αἰγῶν, ἐξ ὧν βραδύτερον ἐν Περγάμῳ ἐγένοντο αἱ διφθέραι. Ἡμῖν γε φαίνεται ἡμαρτημένος καὶ ὁ λόγος, ὅτι ὁ πεζὸς λόγος ἤρξατο ἀπὸ τοῦ ἔκτου αἰῶνος π. Χ. διὰ τοῦτο, ὅτι εἰς οὐδενὸς τὸν νοῦν ἐπήρχετο, ἵνα σύγγραμμα συντάξῃ, ἀφ' οὗ οὐδένα ἄλλον φρουρὸν τοῦ συγγράμματος εἶχεν ἢ τὴν ἑαυτοῦ μνήμην. Διότι ἡ δυσχέρεια δὲν κεῖται ἐν τῇ ἀγνοίᾳ τῆς γραφῆς οὐδ' ἐν τῇ ἑλλείψει τῆς γραφικῆς ὕλης, ἀλλ' ἐν τῷ μεγάλῳ ἔργῳ αὐτοῦ τοῦ πεζοῦ λόγου. Καὶ ἡ ποίησις εἶναι αὐτόματος τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως κινήσεως, πνευματικόν τι ἔμφυτον, οὔτε δι' ἐπικαταλογισμοῦ ἐσωθεν γεννώμενον, οὔτε ἐκ τῆς πείρας ἐξωθεν ἐπερχόμενον. Διὰ τοῦτο ὁ ποιητὴς δὲν ἔχει ἀνάγκην ἄλλων ἐφοδίων, ἀλλὰ δεῖται μόνον τῆς φιλίας τῶν Μουσῶν. Τούναντίον ὁ πεζὸς λόγος εἶναι τελευταῖον πόνων καὶ μόχθων ἐπιγέννημα. Κατὰ ταῦτα οἱ Ὀμηρικοὶ ἄνθρωποι δὲν συνέγραφον πεζὰ συγγράμματα οὐχὶ διότι δὲν ἐγίνωσκον τὴν γραφήν, ἀλλὰ διότι δὲν εἶχον τὰς ἀπαιτούμενας γνῶσεις πρὸς συγγραφὴν ἱστορικῶν, φιλοσοφικῶν καὶ ἐμοίων ἔργων. Καὶ οἱ πατέρες καὶ πάπποι ἡμῶν πρὸ τῆς ἡμετέρας ἀνεξαρτησίας παρεμφερῆ βίον πρὸς τὸν τῶν ἡρώων διάγοντες εἶχον μὲν ποίησιν, ἧς αἱ ἀρεταὶ ἐκπλήττουσι τὸν πεπολιτισμένον κόσμον, ἀλλ' ἐστερουντο πεζῶν συγγραμμάτων, ἂν ἐξαιρέσῃ τις τὰ τοῦ Κοραῆ καὶ ὀλίγων ἄλλων, διότι οὗτοι ἐξεπαιδεύθησαν οὐχὶ ἐν τῷ Ἑλληνικῷ κόσμῳ, ἀλλ' ἀλλαχόθι.

Τὸ τελευταῖον τοῦ Wolf ὀχύρωμα εἶναι, ὅτι καὶ εἰ ὁ Ὀμηρος ἐγίνωσκε γράμματα, ὅμως ἡ τῆς παυρίνης ἀθανασίας ἐπιθυμία δὲν παρῴτρυνεν αὐτόν, ὅπως διὰ γραπτῶν μνημείων τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἀθάνατον καταστήσῃ. Ἄλλ' ἡ ἀπόδειξις αὕτη ἐλέγχει λήθην τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, διότι ὁ ἄνθρωπος ἐν πάσαις ταῖς βαθμίαις τῆς ἀναπτύξεως αὐτοῦ τῆς δόξης ὀρέγεται. Τὸ αἰώνιον δὴ ὄνειρον τοῦ Ἐκτορος ἦτο ἡ διαίω-

νιαις τοῦ κλέους αὐτοῦ, ἢ δ' Ἀθηναῖα παροτρύνει τὸν Τηλέμαχον, ἵνα τοὺς μνηστῆρας καλέσας εὐκλεῆς τοῖς ὀψιγόνοις γένηται καὶ ἡ Πηνελόπη εἶναι εὐτυχῆς, διότι ἡ τιμὴ αὐτῆς θέλει διαιωισθῆ.

Ἀλλὰ καὶ ἀν' ὑποθετῆ, ὅτι οἱ Ὀμηρικοὶ ἄνθρωποι ἠγγόνου τὴν γραφὴν, ἀρὰ γε δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν τούτο καὶ περὶ τοῦ ποιητοῦ, ὅστις ἐξ ἑπεντακλῶσια περίπου ἔτη μετὰ τὸν πόλεμον ἐκεῖνον; Ὑποθετίσθω καὶ τούτο. Νομίζομεν ὅμως, ὅτι καὶ ἄνευ τῆς γνώσεως τῆς γραφῆς ἦτο δυνατόν νὰ ποιηθῶσι καὶ διατηρηθῶσι μακρὰ ἔπη, διότι ἐν τοῖς χρόνοις, ἐν οἷς δὲν ὑπάρχει μεγάλη ἀνάγνωσις βιβλίων, ἡ μνήμη εἶναι*λίαν ἰσχυρά, ὡς τοῦτο ὁ Πλάτων ἤδη παρετήρησεν. Ἐν τῷ Φαίδρῳ λέγει, ὅτι ὁ Θεὸς τῷ βασιλεῖ τῶν Αἰγυπτίων τὰ γράμματα δεικνύων ἠνόμαζε ταῦτα **φάρμακα τῆς μνήμης**, ἀλλ' ὁ σοφώτερος τοῦ θεοῦ βασιλεὺς δικαίως λήθης πρόξενα ταῦτα εθεώρησεν. Ὅντως ἐν τοῖς καθ' ἡμᾶς χρόνοις ἡ μνήμη διὰ τὴν μεγάλην χρῆσιν τῆς γραφῆς καὶ ἀναγνώσεως ἐδλάβη. Ἐν τοῖς χρόνοις ὅμως τοῦ Σωκράτους, καθ' οὓς ὁ τῶν σπουδῶν κύκλος ἦτο στενός, νέος, ὡς ὁ Νικήρατος, διετήρουν ἐν τῇ μνήμῃ ὁλόκληρον τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν. Νῦν δ' ἐν τῇ Ἀμερικῇ ὑπάρχουσι ἄνθρωποι, οἵτινες ἀπὸ μνήμης ἐγχώρια ἄσματα ὑπαγορεύοντες πολλοὺς μῆνας τὸν ταχύτετον γραφέα ἀπασχολοῦσι. Καὶ παρ' ἡμῖν ὁ εὐφάνταστος Κρῆς ποιητῆς Κωνσταντινίδης δεκάδας χιλιάδων στίχων διατηρεῖ ἐν τῇ μνήμῃ αὐτοῦ. Καὶ παρ' αὐτῷ τῷ Ὀμήρῳ ὁ Δημόδοκος οὐχὶ μόνον τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν, ἀλλ' ὁλόκληρον τὸν Τρωικὸν μῦθον μεταπεποιημένον εἰς ἄσματα ἀπὸ μνήμης ἐγίνωσκεν.

Ἀφ' οὗ μεγάλα ἔπη δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ποιηθῶσι ἐφ' Ὀμήρου, πῶς συνέστη ἡ Ἰλιάς καὶ ἡ Ὀδύσεια; Κατὰ τὸν Wolf, ταῦτα δὲν εἶναι ἔργον ἑνὸς ποιητοῦ, ἀλλὰ δημοτικὰ ἄσματα, ἅπερ συνελέγησαν ὑπὸ τοῦ Πεισιστράτου καὶ συνηρμόσθησαν εἰς δύο μακρὰ ἔπη. Ὅντως ὁ Ἰουδαῖος Ἰώσηπος καὶ τινες ἄλλοι λέγουσι περὶ τοιαύτης ὑποθέσεως, ἀλλ' οὗτοι ἐννοοῦσιν, ὅτι ὁ Τύραννος τῶν Ἀθηναίων δὲν συνέδεσεν αὐτοτελῆ ἄσματα, ἀλλ' ὅτι ἐπανήγαγε τὴν ἀρχαίαν αὐτῶν ἐνότητα. Τὴν τοιαύτην τοῦ Wolf ὑπόθεσιν ὅλως ἀποκρούει ὁ μέγας ἱστορικὸς Grote ὅστις παρατηρεῖ. «Εἶναι νοητὸν ἴσως, εἰ ὁ Πεισιστράτος ὡς ἡγεμὼν τῶν Ἀθηναίων ἐπειρᾶτο, ὅπως τὸ αὐθαίρετον τῶν ῥαψωδῶν περιστείλῃ, ἢ τῇ μνήμῃ αὐτῶν ὑποδοθήσῃ καὶ τὰ Παναθηναία διὰ τινος διωρθωμένης ἐκδόσεως τῶν Ὀμηρικῶν ἑπῶν κοσμήσῃ. Ἀλλὰ τίνα ἀφορμὴν εἶχεν οὗτος, ἵνα ἄσματα, ἅπερ τέως ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς ὡς αὐτοτελῆ ἐγίνωσκεν, εἰς ὅλον συναρμόσῃ; Ὁ Πεισιστράτος δὲν ἦτο ποιητῆς, ἵνα τὸ δημόσιον πνεῦμα διὰ τοιούτων ἔργων προσελκύσῃ, ἀλλ' ἡγεμὼν τὴν μεγάλην ἐσορτὴν τῆς ἑαυτοῦ πατρίδος ἐπιθυμῶν νὰ κοσμήσῃ. Κατὰ τὰ εἰρημένα οὗτος ἐτύγχανε μὲν τοῦ σκοποῦ τούτου, εἰ ἐν τοῖς χειρογράφοις ἢ ἐν τοῖς φερομένοις ἀνὰ τὰ στόματα τῶν ῥαψωδῶν ἔπεισιν ἐξέλεγε τὴν δοκοῦσαν αὐτῷ τε καὶ τοῖς περὶ αὐτὸν ἀρίστην διάταξιν, ἀπετύγχανε δ' ὅμως τούτου, εἰ ὁ λαὸς ἐβλεπεν, ὅτι τὰ δημοτικὰ αὐτοῦ ἄσματα ἀλλοιοῦμενα καὶ συντηκόμενα διαστρέφονται. Ἄλλως τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη ἦσαν ἢ ἱερά τῶν προγόνων ἡμῶν βίβλος, δηλαδὴ ἦσαν, ὅ τι παρ' ἡμῖν

τὸ εὐαγγέλιον. Τίς ἡγεμῶν ἔχει τηλικαύτην δύναμιν, ἵνα διαστρέψῃ τοῦτο; Τὰ πρό ὀλίγων ἐτῶν συμβάντα ἐν Ἀθήναις ἐπιμαρτυροῦσι τὴν ἀλήθειαν τῶν λόγων μου.

Ἀλλὰ τέλος πάντων τί ἐγένετο ἢ πολυθρύλητος τοῦ Πεισιστράτου ἔκδοσις; Παρὰ τῷ Γελλίῳ φέρεται τὸ μυθᾶριον, ὅτι δῆθεν ἀπώλετο κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ξέρξου εἰς τὴν Ἀττικὴν. Ἀλλ' ἦτο δυνατόν, ἵνα οἱ Ἀθηναῖοι ἀμελήσωσι τῆς Πεισιστρατείου ἐκδόσεως, εἰ μάλιστα εἶχε τοιαύτην ἀξίαν, οἷαν οἱ περὶ τὸν Wolf λέγουσιν; Ἀλλ' ὑποτεθείσθω καὶ τοῦτο. Δὲν ἐμελλον ἄρα γε οἱ ἱστορικοὶ νὰ ποιήσωσι μινείαν τῆς ἀπώλειας καὶ δὲν ἐμελλον οἱ Ἀττικοὶ ῥήτορες, οἱ καθ' ἑκάστην τὰς συμφορὰς τῶν Μηδικῶν ἀνά στόμα ἔχοντες, νὰ θρηνηῶσι διὰ τὴν ἀπώλειαν, ἀφ' οὗ Ὁμηρος οὐδὲν ἄλλο ἐσήμαινεν ἢ τὴν Πεισιστράτειον συναρμογὴν; Ἡμεῖς δὲν γινώσκομεν, πότε ἀπώλετο ἢ Πεισιστράτειος ἔκδοσις, ἀλλὰ τοῦτο εἶναι ἀδιάφορον, διότι οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦ ἡγεμόνος αὐτῶν οὐδὲν ἄλλο ἐποίησαν ἢ ὅ,τι πλεῖστα Ἑλληνίδες πόλεις, αἵτινες εἶχον ἐπίσημους ἐκδόσεις, αἵτινες ὀνομάζονται **αἱ κατὰ πόλεις ἢ ἀπὸ πόλεων**, καὶ δὴ οἱ ἀρχαῖοι ἐγίνωσκον ἐπτά, τὴν Μασσαλιωτικὴν, τὴν Χίαν, τὴν Ἀργολικὴν, τὴν Κυπριαν, τὴν Κρητικὴν, τὴν Αἰολίδα καὶ τὴν Σινωπικὴν. Ἐποίησαν δ' αἱ πόλεις ἐπίσημους ἐκδόσεις, διότι οἱ ῥαψῶδοι ἄδοντες τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη καὶ ἐπευφημούμενοι ὑπὸ τοῦ πλήθους παρενέβαλλον στίχους, ὅπως ταῦτα κολακεύσωσι. Πρὸς δὲ ἢ συνειδησις δημιουργικῆς τινος δυνάμεως παρῶν τρυνεν αὐτούς, ὅπως μέρη τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν διὰ πλείονων χρωμάτων κοσμηῶσι καὶ φιλοτιμία τις ἐν τοῦτοις διηγεῖρετο, ὅπως μεμνητὰ τοῦ ἑαυτῶν πνεύματος ἐν τοῖς ἀθανάτοις τοῦ ποιητοῦ ἔργου παρεμβάλωσιν.

Ἐκ πάντων τῶν εἰρημένων κατάδηλον γίνεται, ὅτι οἱ ἰσχυρισμοὶ τοῦ **Vico** καὶ τοῦ **Wolf** δύνανται ἐντελῶς νὰ καταπολεμηθῶσιν. Ἀλλὰ κατὰ τὸν ἄρτι λήξαντα αἰῶνα κριτικὸς διαπρεπέστατος, ὁ **Lachmann**, ἐπειράθη ὅπως διὰ τῶν ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσιν ἀντιφάσεων ἀποδείξῃ, ὅτι ταῦτα δὲν εἶναι ἔργον τοῦ αὐτοῦ ποιητοῦ. Διότι πῶς ἦτο δυνατόν τὸ αὐτὸ πρόσωπον ν' ἀντιφάσκῃ πρὸς ἑαυτό; Ἀλλ' αἱ ἀντιφάσεις κατὰ πολ-
λοὺς καὶ διαφόρους τρόπους δύνανται νὰ δικαιολογηθῶσι, διότι καὶ οἱ μυ-
θοὶ εἶναι ἀντιφατικοὶ πρὸς ἀλλήλους καὶ οἱ ποιηταὶ συχνάκις ἀντιφάσκουσι,
διότι, ὡς τὸ θερμόμετρον σπανίως δείκνυσι τὸν αὐτὸν βαθμὸν θερμοκρα-
σίας, οὕτω καὶ ἡ φαντασία σπανίως ἐξ ἴσου ἐκ τοῦ ἔξωτερικοῦ κόσμου
θερμαινομένη ἀνόμοια καὶ ἀντιφατικὰ προϊόντα παράγει. Ὅτι ὁ ἡμέ-
τερος λόγος εἶναι ἀκριβής, μαρτυρεῖ τοῦτο, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ εὐφάνταστος
φιλόσοφος Πλάτων δὲν ἠδυνήθη ν' ἀπεφύγῃ τὰς ἀντιφάσεις. Καὶ οἱ κρι-
τικοὶ τῆς Ἀλεξανδρείας, ὡς ἐγένετο κατάδηλον ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς σχε-
τικοῖς τοῖς ἐκδοθεῖσιν ὑπὸ τοῦ φίλου τοῦ Κοραῆ **Villoison**, ἀνεύρισκον
ἀντιφάσεις ἀλλὰ τὴν αἰτίαν τούτων ἀπέδιδον τῇ διαφθορᾷ τοῦ κειμένου,
ἥτις ὑπὸ πολλῶν καὶ διαφόρων προσώπων ἐγένετο. Διότι οἱ ῥαψῶδοι, οἱ
νομοθέται, οἱ τύραννοι καὶ οἱ ἀκριτοὶ πολλάκις κριτικοὶ πολλαχῶς διέφθει-
ρον τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη. Εἰ δὲ ταῦτα δὲν ἐγράφησαν, ὡς οἱ περὶ τὸν **Wolf**
διίσχυρίζονται, αἱ ἀλλοιώσεις τῶν ἐπῶν ἦσαν πολλαὶ καὶ ἠθελέ τις ἀπο-
ρήσει, ὅτι δὲν ὑπάρχουσι πλείονες.

Οἱ περὶ τὸν **Lachmann** ψέγουσι τὰ προσίμια τῶν Ὀμηρικῶν ἐπῶν, διότι δὲν προαγγέλλουσι πάσας τὰς ῥαψωδίας. Ἄλλ' εἰ προσίμια δὲν ἐποίησεν ὁ Ὀμηρος, ἀλλ' οἱ περὶ τὸν Πεισίστρατον, τὸ ζήτημα δὲν λύεται, ἀλλὰ γίνεται πολὺ δυσχερέστερον. Διότι ἴσως ὁ Ὀμηρος διὰ τὴν φύσιν τοῦ αἵωνος ἐκείνου δὲν ἦτο ἰκανός, ἵνα ὀλόκληρον τὴν ὕλην προαγγέλλῃ, καὶ ἴσως μικρότερα ἐπη ἐποίησεν, οἱ περὶ τὸν Πεισίστρατον ὅμως φιλολογικὰς γνώσεις κεκτημένοι καὶ πάντα τὰ μέρη τῶν ἐπῶν ὑπ' ὄψει ἔχοντες διὰ τί δὲν ἐποίησαν κρείττονα προσίμια; Ὅτι δ' ὁ Ὀμηρικὸς αἰὼν δὲν ἦτο ἐπιτήδειος, ὅπως ἐν τοῖς προσίμοις περιλαμβάνῃ τὴν ὅλην ὕλην, γίνεται κατάδηλον ἐκ τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ῥαψωδίων π. χ. ἡ ἐπιγραφή τῆς πρώτης ῥαψωδίας τῆς Ἰλιάδος εἶναι **Δοιμός, Μῆνις** καὶ ὅμως ὁ ἀοιδός, ἂν ὑποτεθῇ τοιοῦτος, ἄδει ἐν τῇ αὐτῇ ῥαψωδίᾳ ἔριδα τοῦ Διὸς καὶ τῆς Ἥρας, συμπόσιον τῶν θεῶν καὶ ᾠδὴν τῶν Μουσῶν.

Ἐκ τῶν ἀντιφάσεων ὁ **Lachmann** ὀρμώμενός τὰς εἴκοσι καὶ δύο ῥαψωδίας (A.-X.) διεῖπεν εἰς δέκα καὶ ἕξ αὐτοτελῆ ἄσματα. Ἀντιφάσεις βεβαίως ὑπάρχουσιν, ἀλλ' ὁ κριτικὸς εὕρισκει πολὺ πλείονας, διότι βιώσας ἐν λαῶ προηγημένῳ κατὰ τὸν πολιτισμὸν δὲν ἐγνώρισε λαὸν εὐρισκόμενον ἐν τῇ ἡρωϊκῇ αὐτοῦ περιόδῳ καὶ διὰ τοῦτο περιπίπτει εἰς ἄπειρα ἀμαρτήματα, ἅπερ ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ δὲν δύναμαι νὰ ἐλέγξω. Ὁ συμπολίτης ὅμως τοῦ κριτικοῦ, ὁ ποιητὴς **Schiller**, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ παρελθόντος αἵωνος πορευθεὶς εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκεῖ θεασάμενος ποιμένας διαιτωμένους ὡς Εὐμαιοὺς τῆς Ὀδυσσεΐας ἔγραφε πρὸς τὸν **Cöthe**, ὅτι τὸ ἔπος τοῦτο ἔφυγεν ἐκ τῆς βιβλιοθήκης αὐτοῦ πραγματικὸς κόσμος γενόμενον. Εἰ ὁ μέγας ποιητὴς τῶν Γευτόνων κατήρχετο καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἤθελε φύγει καὶ ἡ Ἰλιάς, διότι οἱ μὲν υἱοὶ τοῦ Πετρόμπεη ὁμοίωζον πρὸς τοὺς Πριαμίδας, ὁ δὲ Κολοκοτρώνης πρὸς τὸν πανοῦργον Ὀδυσσεά καὶ ὁ Ὀδυσσεὺς Ἀνδρουτσοὺς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα. Ἄλλ' ὑποτεθεῖσθω, ὅτι πᾶσαι αἱ σοφαὶ θεωρίαι τοῦ **Lachmann** ἦσαν ὀρθαί. Μετὰ τὴν ὑπόθεσιν ὅμως ταύτην δυνάμεθα νὰ ἐρωτησώμεν; Διὰ τί ἡ Μικρὰ Ἰλιάς ἔλαβε τὸ ὄνομα τοῦτο, ἀφ' οὗ δὲν ἐμελλε νὰ παραβληθῇ πρὸς τὴν μεγάλην Ἰλιάδα, ἀλλὰ πρὸς μικρὰ ἄσματα;

Πλὴν τῶν ἀντιφάσεων οἱ ὀπαδοὶ τοῦ **Lachmann** διίσχυρίζονται, ὅτι τὰ Ὀμηρικὰ ἐπη στεροῦνται ἐνότητος καὶ δὴ κακίζουσιν, ὅτι ὁ Ἀχιλλεὺς ἐν τῇ Ἰλιάδι μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ, περὶ τὸ μέσον καὶ περὶ τὸ τέλος τοῦ ἔπους ἐμφανίζεται, ἐν ᾧ ὡς ἥρωα τοῦ ἔπους ἔπρεπε πανταχοῦ νὰ ἦναι παρών, ὡς τοῦτο γίνεται ἐν τοῖς δράμασι τῶν τραγικῶν καὶ δὴ ἐν τῇ Ὀδυσσεΐᾳ, διότι ἐν τούτῳ τῷ ἔπει ὁ ἥρωα ἐν τοῖς πλείστοις μέρεσιν ἐμφανίζεται καὶ ἐκεῖ, ἔνθα ὁ μῖτος τῆς διηγήσεως εἰς ἀπώτατα ἔλκεται, ἡ μνήμη τοῦ πλανωμένου ἥρωα δὲν ἐξαλείφεται. Πάντα τὰ πρόσωπα τῆς Ὀδυσσεΐας ὑπέκουσι τῷ φερωνύμῳ τοῦ ἔπους ἡρωῆ, πάντα τὰ συμβέβηκτότα, πᾶσαι αἱ πράξεις τῶν ἀνθρώπων καὶ αἱ ἐνέργειαι τῶν θεῶν σκοποῦσιν, ὅπως τὸν ἥρωα ἀπὸ τῆς πατρίδος, τῆς Πηνελόπης καὶ τοῦ Τηλεμάχου ἀπερξῶσιν ἢ πρὸς ταῦτα προσπελάσωσι. Πρὸς ταῦτα ὅμως παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ὑπόθεσις τῆς Ἰλιάδος δυσχερέ-

στερον ἠδύνατο νὰ ὑποβληθῆ εἰς ἐνότητα, διότι ἐν ταύτῃ ὑπῆρχον πολλὰ ἔξοχα πρόσωπα τὴν ἐνότητα διασπῶντα. Ταῦτα δ' ὁ ποιητὴς δὲν ἠδύνατο νὰ ταπεινώσῃ διὰ τὴν φιλοτιμίαν τῶν Ἑλληνίδων πόλεων. Ἄριστα δ' ἐποίησεν ὁ ποιητὴς τῆς Ἰλιάδος, ὅτι δὲν ἐταπεινώσῃ τὸν ἥρωα τοῦ ἔπους διὰ τῆς θεᾶς ἀριστεῶν καὶ μονομαχιῶν τῶν ἄλλων ἡρώων καὶ συμφορῶν τῶν ἑαυτοῦ συμμάχων. Ἄλλως καὶ ἐν τοῖς Κυπρίοις ἔπεσιν, ἐν οἷς ἡρώϊς τοῦ ἔπους εἶναι ἡ Κύπρις, δὲν ἐμφανίζεται αὕτη πανταχοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐν τῇ ἀρχῇ καὶ τῷ τέλει.

Διὰ ταῦτα οὐχὶ δικαίως οἱ νεώτεροι κριτικοὶ ψέγουσι τὸν Ἀριστοτέλη ὡς εὐρόντα ἀρίστην ἐνότητα ἐν τοῖς Ὀμηρικοῖς ἔπεσιν, ἐν ᾧ οὗτος εἶχεν ὑπ' ὄψει πλεῖστα ἔπη τοῦ ἐπικοῦ κύκλου καὶ ἐντεῦθεν τοὺς νόμους τῆς ἐποποιΐας ἤντλει· οἱ τοῦτον κακίζοντες μόνον τὰ Ὀμηρικά ἔπη γινώσκουσι. Διὰ τοῦτο ἐπαινοῦμεν τὸν μέγιστον τῆς Γερμανίας αἰσθητικόν, τὸν **Lessing**, ὅστις ἐνόμιζεν, ὅτι γινώσκει τὴν δραμματικὴν τέχνην διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ κρίσις αὐτοῦ δὲν εἶναι διάφορος ἀπὸ τῆς τοῦ Ἀριστοτέλους, ἣν ἐξ ἀπείρων τῆς Ἑλληνικῆς σκηνῆς ἀριστοτεχνημάτων ἐμόρφωσεν.

Οὕτω διὰ βραχυτάτων περιεγράψαμεν τὸ καλούμενον **Ὀμηρικὸν ξήτημα**, περὶ οὗ ἐγράφησαν τσσαῦτα, ὥστε δικαίως ἐλέγχῃ ὅτι ἐχύθη πολὺ πλεῖον μελάνη ἢ αἷμα ἐν τῷ Τρωϊκῷ πεδίῳ. Ὑπὲρ τῆς προσωπικῆς τοῦ Ὀμήρου ὑπάρξεως εἰργάσθημεν καὶ ἡμεῖς μίαν ὀλόκληρον δεκαετηρίδα, διότι ἡ διάλυσις καὶ ὁ κατακερματισμὸς αὐτοῦ εἰς μικροὺς ἀοιδούς εἶναι δολοφονία, ἣν μόνον ὑπερκριτικὴ ἠδύνατο νὰ ἐπιτρέψῃ. Ἡ σωτηρία τούτου εἶναι τιμὴ τοῦ Ἑλληνικοῦ γένους, ὅτι τὸ μέγιστον πνεῦμα παρήγαγε, περὶ οὗ ὁ ἀρχαῖος φιλόλογος **Blackwell** εἶπεν, ὅτι συνέρρευσαν πολλὰ περιστάσεις, ὅπως ἀναδείξωσι τοῦτον πατέρα τῆς ποιήσεως. Τὸ μέγιστον πνεῦμα μορφωθὲν ὑπὸ τοῦ λαμπροτάτου κλίματος, τῶν φυσικωτάτων ἠθῶν, τῆς τολμηροτάτης γλώσσης καὶ ἐκφραστικωτάτης θρησκείας εὗρε πλουσιωτάτην ὕλην περὶ τοῦ κόσμου καὶ ἐδημιούργησε τὴν Ἰλιάδα καὶ τὴν Ὀδύσειαν. Ἐμελλε δ' εἶναι θαῦμα, εἰ οὕτω σπάνιαι περιστάσεις πλεόν ἢ ἅπαξ συνέπιπτον. Τὸ ἔργον αὐτοῦ εἶναι μέγα δράμα τοῦ βίου, ὅπερ καθ' ἐκάστην ἡμέραν πρὸ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν διδάσκεται. Τοῦτο κλείζει τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν εὐσέβειαν, ὑποστηρίζει τὴν θρησκείαν τοῦ λαοῦ καὶ διδάσκει ἡμᾶς, ἵνα ὦμεν μετριοπαθεῖς, πραεῖς καὶ ἀνδρεῖοι.

Ἀλλὰ τὰ Ὀμηρικά ἔπη δὲν εἶναι μόνον τὰ ἀριπρεπέστερα τῆς Ἑλληνικῆς φυλῆς κοσμήματα, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀδαμάντινος δεσμὸς ὁ συνδέων τὰ ἀπειροπληθῆ αὐτῆς μέλη. Διότι οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας δὲν ἀπετέλουν μίαν ὀλόκληρον αὐτοκρατορίαν, ἀλλ' ἦσαν διηρημένοι εἰς μυριάδας πόλεις, ἅς συνήνουν οὐχὶ κοιναὶ διοικήσεις καὶ πολυάριθμοι στρατοί, ἀλλὰ τὸ μὲν πρῶτον οἱ Ὀμηρίδαι, εἶτα δ' οἱ Ἴωνες ῥαψωδοί, οἵτινες ἐκ τῆς Ὑμετέρας νήσου ὀρμώμενοι διέτρεχον τὴν Μεσόγειον θάλασσαν μέχρι τῶν στηλῶν τοῦ Ἡρακλέους, ὅπως ἄσῃσι καὶ διδάξωσι τὸν Ἑλληνικὸν λαόν. Ἐπὶ πολλοὺς δ' αἰῶνας τὸ ἡμέτερον

γένος συνεδέετο διὰ τῶν ἰδεῶν καὶ τῶν Ὀμηρικῶν τοῦ παρελθόντος ἀναμνήσεων.

Ὡς ἐν τῇ ἀρχαιότητι ὁ ἐνωτικὸς τῆς φυλῆς κρίκος ἦτο ὁ Ὀμηρος, οὕτω καὶ ἐν τοῖς νεωτέροις χρόνοις ὑπῆρξεν ἄλλος ἐρίτιμον τῆς Χίου τέκνον, ὁ ἐθναγὸς Κοραῆς, ὅστις συνήνωσεν ἡμᾶς. Ἐν τῷ κατὰ τὸν προάγωνα τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως οἱ μὲν περὶ τὸν Εὐγένιον τὸν Βούλγαριν ἤθελον νὰ δεχθῶμεν τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, οἱ δὲ περὶ τὸν Κοδρικῆν τὴν χυδαίαν, ὁ σοφώτατος Κοραῆς ἐδίδαξεν ἡμᾶς, ὅτι ὀρμώμενοι ἐκ τῆς νεωτέρας γλώσσης πρέπει καὶ κατ' ὀλίγον νὰ πλησιάζωμεν εἰς τὴν ἀρχαίαν. Τῇ συμβουλῇ ταύτῃ τοῦ ἐθνικοῦ διδασκάλου ἀκολουθήσαντες ἐδημιουργήσαμεν γλῶσσαν ὡς οἶόν τε μάλιστα εἰς τὴν ἀρχαίαν πλησιάζουσαν. Τὸ ἐθνοποῖόν τοῦτο ἔργον εἶναι οὕτω μέγα, ὥστε δύναται νὰ παραβληθῇ πρὸς τὸ ἔργον τῆς ἀπελευθερώσεως. Τὸν ἀδαμάντινον τοῦτον τῆς φυλῆς δεσμὸν πειρῶνται, ὅπως θραύσωσιν οἱ χυδαῖοι ὑπ' ἀοράτου δυνάμεως ἐμπνεόμενοι καὶ χειραγωγούμενοι. Μετ' ὀλίγον τὸ Ἑλληνικὸν γένος μέλλει νὰ θέσῃ φραγμὸν τῇ δολίᾳ αὐτῶν ἐνεργείᾳ καὶ ἐλπίζομεν, ὅτι ἡ εὐάνδρος Χίος θέλει πρωταγωνιστήσῃ· διότι αὕτη εἶναι τὸ χαλκεῖον, ἐν ᾧ ἐσφυρηλατήθη ὁ ἀρχαῖος Ὀμηρικὸς δεσμὸς καὶ ὁ νεώτερος τοῦ Κοραῆ. Καὶ ἡ μεγαλάνυμος Χίος εἶναι δίκαιον νὰ ῥήξῃ ἡχηρὰν φωνὴν ἐκ τοῦ διδασκῆρίου τοῦ Ὀμήρου καὶ ἐκ τοῦ οἴκου τοῦ Κοραῆ, ὅτι οὐδενὶ ἐπιτρέπει νὰ διασπάσῃ διὰ τῆς μεθόδου τῆς γλώσσης τὴν Ἑλληνικὴν φυλὴν καὶ δὴ ἐν χρόνοις, καθ' οὓς ἡ γενναία καὶ φιλελεύθερος Τουρκικὴ νεολαία καλεῖ τοὺς λαοὺς τῆς Ἀνατολῆς πρὸς ἀμιλλαν ἐν τῷ σταδίῳ τοῦ πολιτισμοῦ καὶ πρὸς ἀμυναν τῆς Ἀνατολῆς.

Ναί· κληθέντες ἐρχόμεθα περιβεβλημένοι τὴν πορφύραν τῆς βασιλείσεως τῶν γλωσσῶν καὶ προσφέρομεν εἰλικρινῶς καὶ μετ' ἀδελφικῆς ἀφοσιώσεως τὸν ἡμέτερον πολιτισμὸν, τὴν Ἑλληνικὴν νοημοσύνην, τὸν πλοῦτον τοῦ γένους, τὸν στρατὸν καὶ τοὺς ναυτίλους ἡμῶν, ὅπως σώσωμεν τὴν Ἑλληνοτουρκικὴν Ἀνατολήν. Μέχρι τοῦδε ἀπὸ τῆς Τουρκικῆς κοσμοκρατορίας ἀπεσπάσθησαν πολλαὶ ἐπαρχαίαι καὶ ἐκ τοῦ αὐτοκρατορικοῦ στέμματος ἐξεκολλήθησαν πολλοὶ ἀδάμαντες ἐκπέμποντες ἀπειροπληθεῖς μαρμαρυγὰς, διότι ἠγωνίζοντο μόνον οἱ Μωαμεθανοί. Νῦν ὅμως πεντακόσαιοι χιλιάδες Ἑλλήνων στρατιωτῶν ἐκ τῆς Εὐρώπης, τῆς Ἀσίας καὶ τῆς Ἀφρικῆς εἶναι πρόθυμοι, ὅπως ἀγωνισθῶσιν ὑπὲρ τῆς Ἑλληνοτουρκικῆς συμμαχίας διότι ἡ γέφυρα τῆς κατακτήσεως ἤρθη καὶ δὲν ὑπάρχουσι δοῦλοι καὶ δεσπότηι ἀλλὰ μόνον ἀδελφοί, συμπολίται καὶ σύμμαχοι βαίνοντες πρὸς τὸν πολιτισμὸν, οὗ πατριάρχης εἶναι ὁ ἡμέτερος συμπολίτης, ὁ Ὀμηρος*.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΜΙΣΤΡΙΩΤΗΣ

* Ταῦτα θέλουσι συμῆν, ἂν οἱ Νεότουρκοι δεῖξωσι τὴν αὐτὴν εἰλικρίνειαν, ἣν ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες δεῖκνύομεν. Ἄν ὅμως παρὰ τὰς ἡμετέρας εὐχὰς αἱ δύο φυλαὶ διασπασθῶσι, θέλουσι κρατήσῃ οἱ Πανσλαῖνισταί.